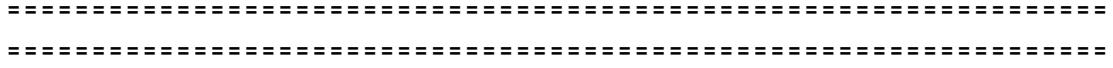

ויצא
ה' תשע"א
כתובת:
Oraysa10@gmail.com
il.com

אורחיה דתא

= פרשת ויצא =

מעשה הבאר והעדרים

(כט,א) וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם: (ב) וירא והנה באר בשדה והנה שם שכלשה עדריו צאן רבצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר: (ג) ונאספו שמה כל העדרים ונללו את האבן מעל פי הבאר והשקו את הצאן והשיבו את האבן על פי הבאר למוקמה: (ד) ויאמר להם יעקב אזוי מאין אתם ויאמרו מזורן אננו: (ה) ויאמר להם הידעתם את לבן בן נזור ויאמרו ידענו: (ו) ויאמר להם השלום לו ויאמרו שלום והנה רוזל בתו באה עם הצאן: (ז) ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המוקנה השקו הצאן ולכו רעו: (ח) ויאמרו לא נוכל עד אשר יאספו כל העדרים ונללו את האבן מעל פי הבאר והשקינו הצאן: (ט) עודנו מדבר עמם ורוזל באה עם הצאן אשר לאביה כי רעה הוא: (י) והי כאשר ראה יעקב את רוזל בת לבן אזוי אמו ואת צאן לבן אזוי אמו ויש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אזוי אמו: (יא) וישק יעקב לרוזל וישא את קלו ויברך: (יב) ויגד יעקב לרוזל כי אזוי אביה הוא וכי בן רבקה הוא ותרץ ותגד לאביה:

שאלות:

א] (א) וישא יעקב רגליו וילך - צ"ב מדוע נאמר וישא רגליו, ודי באמרו וילך ארצה בני קדם. כמו"כ צ"ב מדוע נזכר שמו של יעקב, הלא בו עסקינו, ודי באמרו וילך וכו'. ב] וילך ארצה בני קדם - צ"ב, שבכל הפרשה נזכר שהלך לחרון, ומדוע נזכרו כאן בשם בני קדם. כמו"כ צ"ע האם בני המקום נקראים בני קדם, או שהארץ שמה קדם ולכן בניה נקראים בשם בני קדם, ולשני הצדדים צ"ב, או מדוע נקראים בני קדם למרות שאין מקומם נקרא קדם, או מדוע לא נאמר שהלך לארץ

קדם, הלא כך שמה. ג] (ב) וַיֵּרָא וְהִנֵּה בְּאֵר בְּשֵׂדֶה - תיבת 'והנה' צ"ב, מה החידוש שיש באר בשדה, וכן אח"כ 'והנה שם שלשה עדרי צאן' צ"ב מדוע תפס לשון והנה. היינו מדוע לא נאמר וירא באר בשדה ושם שלשה עדרי צאן וכו'. ד] וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדָרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ - לשון 'עליה' אינו מובן, הלא אמר 'והנה שם' שמובנו ליד הבאר, ומה מקום לומר פעם נוספת שעם רובצים בסמיכות לבאר, בפרט שלשון עליה אינו מדוקדק והוא לשון מושאל בלבד, כי 'עלי' 'סמוך' אינו פשוט הלשון. עוד צ"ע מדוע מודגש שהם רובצים, ולשם מה מספרים לנו מנינם של העדרים. ה] כִּי בֶן הַבְּאֵר הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים - מאחר שבמעשה הבאר איירי, די היה באמרו כי ממנה ישקו העדרים, ומדוע חוזר ואומר 'מן הבאר' וביותר שהדגיש הבאר 'ההיא'. ו] וְהָאֵבֶן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר - הלשון תמוה, הלא לא ידענו שיש אבן על פיה עד הנה, ואיך אמר 'והאבן' בה"א הידיעה, וצריך לומר ואבן גדולה על פי הבאר. עוד יל"ע מדוע אכן הניחו אבן גדולה על הבאר הלא להלן מבואר שזה גרם להם לטרחא מרובה ולשבש צורת המרעה. ז] (א) וַנֶּאֱסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים וַיִּלְלוּ אֶת הָאֵבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן וְהִשִּׁיבוּ אֶת הָאֵבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לְמַקְוֶה - פסוק זה תמוה מאד, הלא יעקב לא ראה את כל זה, שאילו ראה זאת לא היה שואלם על רביצת העדרים בעוד היום גדול, אלא ודאי יעקב רק ראה שלשה עדרי צאן רובצים על הבאר בלבד, ומדוע מקדימה התורה את המאוחר, ומה גם שע"ז הדברים נכפלים ונראים מיותרים. עוד צ"ע שלא העדרים היו גוללים את אבן אלא רועי הצאן, ומדוע נאמר שנאספו כל העדרים והם גוללים את האבן, הלא העדרים עצמם אין בכחם לעשות מאומה. היינו שכל הפסוק בלשון נסתר ונאספו וגללו והשקו והשיבו ולא פירט הכתוב במי הדברים אמורים. עוד צ"ע מדוע נזכר 'והשקו את הצאן' הלא פשוט שלשם כך גוללים את האבן, ואם לציין שאחרי ההשקאה מחזירים את האבן, עדיין צ"ע אריכות הלשון. ח] עוד צ"ב מדוע מודגש בכל פעם 'פי הבאר' שגוללים מעל פי הבאר ומחזירים על פי הבאר. ט] עוד צ"ע כפל הלשון בהשבת האבן 'על פי הבאר למקומה', הלא זה עתה נזכר שמשם גללו את האבן ובאמרו 'והשיבו את האבן' דיו, ובאמרו 'על פי הבאר' כבר האריך יותר מהנצרך להבנה, ובאמרו 'למקומה' כבר האריך ביותר. י] (ז) וַיֹּאמְרוּ לָהֶם יַעֲקֹב אַנְוִי - מדוע כינה אותם 'אחי' הלא ראינו כמה הקפידה התורה שלא לכנות אחים במקום שאינו נכון, [ואת האבות הוכיחו באמרם אחותי היא כשאינו אמת]. יא] מֵאֵין אֲתֶם - צ"ב מדוע שאלם מאין הם, למאי נפק"מ. יב] וַיֹּאמְרוּ מִזֶּזֶרְךָ אַנְוִינוּ - צ"ב לשם מה הוסיפו תיבת 'אנחנו'. יג] (ח) וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הִידְעֶתֶם אֶת לָבֶן בֶּן נְזֹזֵר וַיֹּאמְרוּ יִדְעֵנוּ: (ו) וַיֹּאמְרוּ לָהֶם הִשְׁלוּם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוּם - הדברים תמוהים, לשם מה התורה מספרת על הדו"ד שבינו לבינם. גם עצם הדברים צ"ע, שהם ענו בקצרה באופן שלא הוסיפו תיבה על שאלתו, ועל כולם השיבו בתיבה אחת - ידענו, שלום. יד] וְהִנֵּה רִזְזָל בְּתוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן - צ"ב האם זה חלק מדברי הרועים או שדבר חדש הוא. ממה שכאן עדיין המשך הפסוק של תשובת דבריהם, מוכח שהם דברי הרועים, אלא שלרוב קיצורם בדבריהם עד הנה בתשובתם, צ"ב מדוע אמרו על רחל מעצמם בלא ששאלם על כך. טו] (ט) וַיֹּאמְרוּ הֵן עוֹד הַיּוֹם גְּדוֹלָה לֹא עֵת הָאֲסֹף הַמְקַנָּה הַשִּׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ - צ"ע מדוע ראה יעקב צורך להוכיחם על מעשיהם, ומה איכפת לו מדוע הם רובצים על הבאר. עוד צ"ב שעיקר הנקודה הצריכה ביאור, מדוע הם אינם רועים את הצאן, ומדוע מדבר עמהם על עת האסף המקנה, הלא עיקר הטענה הן עוד היום גדול השקו את הצאן ולכו רעו.

טז] (ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הַעֲדָרִים וְנִלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֵּאֵן - למעלה הזכיר הכתוב שגם היו צריכים להחזיר את האבן למקומה, ויל"ע מדוע לא הזכירו הרועים גם ענין זה, כי גם אחרי שמשקים את הצאן עדיין אין יכולים ללכת ולרעות עד השבת האבן. עוד צ"ב מדוע אכן הניחו הרועים אבן גדולה על הבאר, מאחר שהיו צריכים כ"כ טורח ויגיעה להסירה. יז] (ט) עוֹדְנוּ בְּדַבָּר עִמָּם וְרוּזַל בָּאָה עִם הַצֵּאֵן אֲשֶׁר לְאִבִּיהָ כִּי רָעָה הוּא - צ"ע שהרי נזכר למעלה שאמרו בתוך דבריהם שהנה רחל באה עם הצאן, ומה נתחדש כאן בפסוק. עוד צ"ב מדוע מציין הכתוב שהצאן היה שייך לאביה, למאי נפק"מ. עוד צ"ב אמרו 'כי רועה היא', הלא אין נפק"מ לענין המעשה אם היא רועה תמיד או רק ביום ההוא. עוד צ"ב מה הפירוש עודנו מדבר עמם, הלא לא נזכר בכתוב דיבורים נוספים על האמורים עד כאן, ומיד בהגיע רחל הפסיק הדיבור עמם כמבואר בפסוק אח"כ, נמצא שלא הזכיר הכתוב הדברים, וצ"ע מדוע. כמו"כ צ"ע מדוע הפסיק בדיבורו בבא רחל, הלא אין זה מנהג ד"א. יח] (י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רוּזַל בֵּית לָבָן אֲזוּי אָמוֹ וְאֵת צֹאן לָבָן אֲזוּי אִמּוֹ וַיֵּגֶשׁ יַעֲקֹב וַיְנַלֵּךְ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁקֵךְ אֶת צֹאן לָבָן אֲזוּי אָמוֹ - לשון הפסוק ארוך מאד, חדא שציין ג' פעמים 'אחי אמו', גם על רחל וגם על הצאן בראותו, וגם בשעה שהשקה אותם. עוד צ"ב מדוע מזכיר הכתוב שהיא בת לבן, הלא איירי ברחל האמורה למעלה שאמרו הנה בתו באה עם הצאן. עוד צ"ב מדוע נזכר 'ויגש' יעקב, הלא עיקר הסיפור הוא ויגל את האבן. ובדברי חז"ל מבואר שהיה כאן נס, וצ"ב מדוע נעשה כאן מעשה נסים עבור השקאת צאן לבן. יט] (יא) וַיִּשְׁקֵךְ יַעֲקֹב לְרוּזַל וַיִּשְׂא אֶת קִלּוֹ וַיִּבְרַךְ - ב' הפעולות הללו צ"ע, שאין הדרך לנשק אדם זר ובפרט שהיא לא ידעה מיהו. כמו"כ מדוע בכה וגם נשא קולו בבכי למען ישמעו כולם. כ] (יב) וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרוּזַל כִּי אֲזוּי אִבִּיהָ הוּא וְכִי בֶן רַבֵּקָה הוּא וְתָרַץ וַתִּגַּד לְאִבִּיהָ - לכאורה הסדר הוא הפוך, שהיה צריך לומר לה שהוא בן רבקה וממילא הוא אחי אביה, ולא בהיפך.

ביאורים:

א] להורות שקיבל ה' תפילתו ונדרו (פשט)

נראה לבאר הענין, בכמה שלבים זה ע"ג זה. על פי פשוטו של מקרא, באה הפרשה ללמד על הסייעתא דשמיא של יעקב, וגודל מעלתו.

אחר שהובטח (לעיל כח, טו) 'והנה אנכי עמך ושמרתוך בכל אשר תלך', נתקיימו הדברים באופן מושלם. הענין הראשון היה, שנשא רגליו, או כדרשת חז"ל (ב"ר ע, ח) "א"ר אחא (משלי יד) חיי בשרים לב מרפא, כיון שנתבשר בשורה טובה טעין ליביה ית רגלוהי, הדא אמר הכריסא טענא רגליא". או כמשמעות התרגום יונתן שקפצה לו הדרך, וכיון שנשא את רגליו מצא את עצמו בארץ בני קדם. לשני הפירושים, נשיאת רגליו מובנו, שמאחר שלא הלך על גבי גמל או בהמה אחרת, וידוע שהיא דרך ארוכה מאד ובה מדבריות ועוד סכנות מרובות, מאחר שהיה ה' עמו, לא הרגיש בצער ההליכה והלך את הדרך הזו בקלות, אלא שיש מקום לומר שהארץ קפצה לו וזוהי קלות ההליכה, או שמצד שמחת הלב היתה דרכו קלה. ויש מקום לציין את דברי המלבי"ם (ארצות השלום דרוש ב') שכיון שזוכה האדם לרוח קדושה החופפת עליו, רוח גבורה עליו, ולכן אחר שנמשך דוד

הרג ארי וגוריו ודב וגוריו, עיי"ש. גם יעקב אחר שזכה לרוח ה', הנה הלך דרך ארוכה כזו ברגליו, וגלל את האבן בעצמו.

והנה בהגיעו למקום ישוב, שראה באר, ודרכם היה לשבת בסמיכות למקום מים. גם לשון 'שדה' משמעו מקום הסמוך לעיר (ע' מלבים פ' אחרי סי' צו). אלא שלא ידע איה מקומו, להיכן הגיע בדרכו. ודע, שפעמים מכנים את המקום והאומה בשם אחד, כגון ומצרים מקברים (במדבר לג,ד), שגם שם האומה וגם שם המקום הוא מצרים, אולם פעמים ששם הארץ ושם האומה משונים זה מזה, או שבארץ מסוימת דרים כמה וכמה אומות, לכן נקראים בשם 'בני' ארץ מסוימת, ופעמים שהאומה הדרה שם קובעת את שם המקום, כמו 'ארץ בני עמון', שמשום שבני עמון דרים שם הוא ארצם, אבל אין המקום נקרא עמון. כיו"ב 'קדם' אינו מקום של אומה מסוימת, אלא הוא חבל ארץ ששם דרים אומות רבות, כגון בני קטורה ששלחם אברהם לארץ קדם (כה,ו), או ארם שהיו דרים בהררי קדם (במדבר כג,ז). ומודגש בנאמר (מ"א ה,י) ותרב חכמת שלמה מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים. לגבי קדם אמר בני קדם ולגבי מצרים אמר מצרים בלבד. יעקב ידע שהוא הגיע אל ארץ בני קדם, היינו שדרים שם אנשים שונים מאומות שונות, והיא ארץ קדם ששם גם חרן, אלא שלא ידע האם הגיע למחוז חפצו.

ותוך כדי שראה שהגיע למחוז חפצו, ראה שיש סביב לבאר ג' עדרים, וממה שהם ג' מוכרח הוא שאין זה דרך מקרה, אלא בתלתא הוי חזקה, שכאן הוא מקום ישוב ומעשי שלשת העדרים יש לה סיבה. כאן מצא יעקב מקום לברר להיכן הגיע בדרכו, וללמוד דרכי המקום.

גם נזדמן לו משמים שהאנשים שיפגוש בראשונה הם רועי צאן, ולא היה בית מיחוש שהם גזלנים או לסטים. [ומשמע שעד עתה לא פגש שום אדם, וזוהי השמירה שהובטח עליה].

אומר להם יעקב, 'אחי מאין אתם', כוונתו בשאלתו, אל תחשדוני בדבר רע, אלא הנני עמכם באחווה ורעות. והנה יעקב נתחכם לשאול שאלה שפונה לבי' צדדים, שניתן להבין 'מאין אתם' מהיכן באתם לכאן, כי שמא יש כמה וכמה ישובים מסביב, וכדרך הרועים שהולכים עם הצאן כמה ימים לכמה צדדים (כמשה במדבר, או כאחי יוסף שהלכו מתברון לדותן), ואם כן השאלה היא מאין באתם לכאן. או שהכוונה בשאלה היכן מקום דירתכם. על זה השיבו ב' תשובות, א' 'מחרן', היינו שהם הגיעו לכאן מחרן. ב' 'מחרן אנחנו' היינו שמקום מגוריהם בחרן. בזה הצלית ה' דרכו שמיד הגיע למקום הראוי לו - לחרן.

עוד שאלם יעקב - 'הידעתם את לבן בן נחור', גם בזה ניתן להסביר ב' משמעויות, א' לשון הכרה בסתם, היינו האם יש לכם ידיעה על איש בשם זה. ב' האם יש לכם ידיעה בטיבו ומעלליו. אולם הם השיבו 'ידענו' שכולל תשובה על ב' השאלות בלא מקום להכנס לשיחה.

עוד שאלם 'השלום לוי', שניתן להבין בבי' אופנים, א' האם שלום בביתו ובכל אשר לו, ב' האם שלום לו עם בני העיר וסובביו, והם ענו 'שלום'. וכאן למדנו מידת דרך ארץ, שמאחר שלא ידעו מטרת שאלותיו של יעקב, כבדוהו וחשדוהו, ולכן השיבו לו על כל דבריו בקצרה ממש, ולא נגררו אחר רצונו של יעקב להכנס עמהם לשיחה לברר כל עניני המקום ומנהגי לבן אחי אמו.

לפי"ז אמרם 'והנה רחל בתו באה עם הצאן' צ"ב, מדוע כאן האריכו בדבריהם וענו על מה שלא נשאלו, אלא מבואר שגם בזה רצונם היה שלא להאריך עמו בדברים, ולכן נתחכמו שאם רצונו

לברר עניני לבן הנה לפניו מקום לשאול ולברר הדברים, ואילו הם אין רצונם לדבר לשון הרע ולהשיב על שאלות אדם שאין ידוע להם טיבו ומהותו. כך גם אמרו במדרש (ב"ר ע,יא) "ואין פוטטין את בעי, והנה רחל בתו באה עם הצאן, הדא אמרת שהדבור מצוי בנשים".

גם למדנו מזה מעלתם של בני קדם, שנוהרו בדבריהם, ונוהרו בעריות, שהרי רחל שהיתה יפת תואר ומראה היתה רועה צאן אביה בלא חשש, וכבר השוו חז"ל (שם) בנות יתרו שהיו שבעה והיו חוששות מהרועים וכאן אשה אחת ולא היה בית מיחוש, ואמרו (ב"ר ע,יב) שאנשי מזרח היו גדורים בעריות. אולם מדברי המדרש משמע שר"ל שגם על רחל המיועדת להיות אשתו חלה ההבטחה של והנה אנכי עמך, וז"ל "בא וראה כמה בין שכונות לשכונות, להלן ז' היו ובקשו הרועים להזדווג להן, הה"ד (שמות ב) ויבואו הרועים ויגרשום, ברם הכא אחת היתה ולא נגע בה בריה על שם (תהלים לד) חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם, לסובבים ליראיו". היינו שגם רחל שהיא הסובבת ליעקב בכלל ההבטחה של מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם.

והנה יעקב שראה גודל זהירותם, היה תמה על הנהגתם שלא הלכו לרעות הצאן למרות שהיום גדול. והשיבו לו, שאדרבה הם זהירים מאד בממון חבריהם, ומאחר שלא יהיה מצב שאחד משקה את הצאן ולא נשאר לרעהו להשקות, לכן גללו אבן גדולה מאד, ורק בצוותא חדא הם מסירים את האבן, ובכך מקבלים כולם בשוה. נראה קצת ממשמעות הלשון, שהם מדדו אבן גדולה שמצד אחד כולם כאחד יהיו יכולים להסירה, ומצד שני ניתן להסירה בצירוף כולם - אולם אם יחסר האחד לא יהיו יכולים להסירה. זה מוכיח שהנחת האבן היה בחשבון מדוקדק, אפשר שזה גם הפשטות מדוע נאמר 'והאבן גדולה על פי הבאר' שה"א הידיעה תמוה כאן, אולם מאחר שהיתה אבן מיועדת ומיוחדת לכך, לכן נזכר בה לשון גדולה ויחוד, האבן.

כפל סיפור גלילת האבן

ונראה שעל פי פשוטו, הטעם שהזכיר הכתוב הענין שהיה דרכם לגלול את האבן ולהשיבה למקומה עוד קודם שהזכיר הכתוב את שאלת יעקב ותשובתם. ללמדנו על הנס שמאז ביאת יעקב לא הוצרכו לגלול את האבן, כי הבאר היתה עולה על גדותיה, ומעתה לא היה מקום חשש שיחסרו מימיו. לכן מזכיר הכתוב שהיה מנהגם לגלול את האבן ולהחזירה למקומה כדי שלא יהיה אפשרות לשאוב מים בלא הסכמת כולם. ונאמר בלשון עבר, וגללו והשיבו והשקו, אבל אחרי שגל את האבן לא הוצרכו להשיבה. גם למדנו בכתוב שהיו ראויים בני קדם לנס זה, יען שהיו נוהגים כראוי בין איש לרעהו, והיו זהירים בגזל, ולכן זכו גם הם להתברך מיעקב, ובזה נתקיים 'ונברכו בך כל משפחות האדמה'.

עוד יש מקום להסביר, שלשון וגללו והשיבו הוא לשון נסתר, שלא נזכר מי גולל ומי משיב, אולם לגבי ההשקאה יש לנו הוכחה ממה שאמרו להלן בדבריהם ליעקב 'והשקיננו' הצאן הרי שהרועים הם המשקים. לפי"ז יש מקום לדון האם לשון וגללו והשיבו קאי גם על הרועים א"ד ששם הוא כולל עוד גוללים ועוד משיבים. לפי"ז יש מקום לומר שלא רק הרועים היו גוללים ומשיבים את האבן, אלא גם הצאן עצמם היו מסייעים בדבר, ובשעה שנאספו כל העדרים 'וגללו' את האבן היינו

הצאן והרועים ששמים 'עדרים', והם גם 'השיבו' את האבן, אבל בהשקאה היה הבדל, שהרועים בלבד היו המשקים. אפשר שלכן נכפלו הדברים ללמדנו כמה גודל האבן. (ודוק שרש"י מסביר רק בתיבת 'והשקו' שהיינו הרועים, ואילו בתיבות וגללו והשיבו לא ביאר כלום. משמע שרק לגבי ההשקאה שלהלן אמרו והשקינו אכן איירי ברועים, אבל שאר הפסוק לא).

והנה הטעם של פגישת הרועים, נתבאר למעלה שבא להודיע שהצליח ה' דרכו וקיים הבטחתו והנה אנכי עמך. אולם יש מקום להרחיב הדיבור בזה, שאמרו במדרשם (ב"ר ע,ד) שיעקב ביקש להנצל בדרכו מדי דברים, המה ראשי העבירות - לשה"ר ג"ע שפ"ד וע"ז, ומודיע הכתוב שאכן שמרו ה', כי הרועים נזהרו מלשון הרע ביותר, ולכן השיבו בקצרה ביותר. ג"ע היינו פגישת רחל, ומובא להלן שאנשי מזרח גדורים בעריות הם. שפ"ד כי ניצל מלבן ועשו בהיותו שם, וגם אנשי חרן ראו איש בא מהדרך ולא עשו לו מאומה. וע"ז ניצל מצד עצמו.

ועוד אפשר, שבא הכתוב ליישב שאלה עצומה, כיצד יתכן שבבית לבן הארמי תגדלנה ב' בנות צדיקות כהנה, הלא אביהן רשע גמור היה כמבואר להלן בפרשה, שלא נזהר בממון אחרים ולא בשאר דברים. על זה אמרו, שמשום שארץ בני קדם היה המקום, המקום גרם שתלמדנה דרכי השלמות. שהרי ראינו שאפילו רועי הצאן היו נוהגים בצורה ישרה כזו. גם במובא לעיל בחכמת שלמה - מוזכרים בני קדם כאנשים החכמים ביותר.

הזמנת זיווג

ובביאת רחל, היה סייעתא דשמיא נוספת, שנודמנה לו בת זיווגו מיד בהגיעו. אלא שהכתוב מציין מיד את העניינים הנולדים מזה. אולם צריך לומר שאכן יעקב לא הפסיק באמצע דיבורו, אלא הכתוב מציין שהיו דיבורים נוספים שהיו שם אלא שאין בהם תועלת לכן לא ציינם הכתוב.

והכתוב מציין שבביאת רחל היה כמה דברים תמוהים, א' שנערה היא הרועה, ב' שרועה היא, לא שדרך מקרה היה אלא שכך היה בקביעות, ג' שהיה זה הצאן אשר לאביה, היינו שאביה שלחה לדבר תמוה זה. עוד תמוה בענין זה, הלא לאה הגדולה ומדוע שלח לבן את רחל הקטנה, בפרט שהיתה יפת תואר ויפת מראה.

כאן למדנו על מידתו של לבן, לבן היו לו ב' בנות, וידע שאת רחל ירצו לשאת ואילו את לאה לא ירצו, לכן נתחכם הרמאי, שמי שירצה לשאת את רחל יצטרך לשאת גם את לאה, [ואולי רק את לאה], בטענת לא יעשה כן במקומנו לתת הצעירה לפני הבכירה. מטעם זה שלח את רחל עם הצאן למען יראו את יפיה וירצו לשאתה ועי"ז ישיא גם את לאה. גם למדנו מכאן חמדת הממון של לבן, שהיה יחסו לממונו יותר מלבתו, שקימץ מלשכור רועה לצאנו, והעדיף שבתו תרעה אותם, וגם הוא לא הלך עם צאנו.

והכתוב מציין 'ויגש' יעקב, ובחז"ל (ב"ר מט.ח. צגו) ביארו לשון הגשה האמור לגבי אברהם או יהודה, או שהוא לשון פיוס או לשון הגשה למלחמה, או לשון הגשה לתפילה, ואמרו שהלשון כולל הכל, היינו לנסות בכל האופנים. נמצא שלשון הגשה משמעו שניגש בכל כחו וענינו לדבר, ובכל דבר שיוכל לנסות להצליח בו יעשה. ז"ש (בתפילת טל) "יחד לב וגל אבן מפי באר מים", שלשון ויגש כך משמעו.

אולם יש מקום להסביר באופן עמוק יותר, כי לא מצאנו בשום מקום לשון הגשה לחפץ דומם אלא לדבר חי, או הגשה לתפילה לאלקים חיים, או הגשה לאדם לפייסו או ללחום עמו, ולפ"ז זרות בלשון הוא שניגש לאבן שכולו דומם, האם יכול להתפעל שצריך או מועיל הגשה אליו.

נראה, שאכן ההגשה לא היתה כלפי האבן אלא כלפי רחל, וכמו שמצאנו לגבי רועי מדין שגרשו את בנות יתרו ואילו משה הצילן, הנה על ויגרשום ביארו חז"ל (מובא למעלה) שהיינו שרצו לאונסן, ואילו משה שהצילן היה בכך ראייה שישא מהם לאשה. גם כאן הסיוע של יעקב לרחל הוא רמז לנישואין, ואפשר שבמנהג הימים ההם היה זה כדיבור ממש. לכן כראות יעקב את רחל, ונתקיימו בה כל התנאים להיות בת זיווגו, א] שהיתה 'רחל', היינו "כלה שענינה יפות אינה כל גופה צריך בדיקה" (עפ"י תענית כד.), וגם שמה רחל, כרחל לפני גוזזיה, ולכן היתה רועה. [וישראל נקראים צאן, ונאמר 'נוהג כצאן יוסף', ודוק]. ב] 'בת לבן', היינו כדברי יצחק אביו שיטול מבנות לבן לאשה. ג] 'אחי אמו', כנגד הציווי של אמו ללכת אל בית אחיה. ממילא ניגש אליה, היינו לפייסה ולדבר על ענין נישואין, אלא שהכתוב מדגיש שצורת ההגשה היתה במה שגלל את האבן מעל פי הבאר.

וחז"ל (ב"ר ע"ב) ביארו: "ויהי כאשר ראה יעקב ויגש יעקב ויגל את האבן, א"ר יוחנן כזה שהוא מעביר פקק מעל פי צלוחית". למדו כן ממה שנאמר 'ויגל' ולא 'ויגלול' וכמו שנאמר לגבי הרועים 'ויגלול', כי כפל אות למ"ד מורה על ריבוי הגלילה, [ודוגמתו קל - קלל, שקללה הוא זילות גדולה], אולם ביעקב נאמר רק 'ויגל' בפעולה אחת. (עוד יש מקום לומר שהוא מלשון גילוי, שגילה את פי הבאר. אולם דחוק בלשון לומר כן, יען שויגל קאי על האבן לא על פי הבאר שהוא הנגלה כאן).

'וישק את צאן לבן אחי אמו', כי מצד מאמר אמו עיקר בריחתו ללבן היה מצד שישב עמו ימים עד שישוב חמת אחיו ממנו, ולשבת עם איש פירושו להתעסק עם צאנו, כמו לגבי משה 'ויואל משה לשבת את האיש' שהיה ענינו להתעסק במקנהו, ולכן מיד בראותו את זיווגו ואת הצאן שעל שני אלה נצטוה מפי אביו ואמו, מיד ידע שהצליח ה' דרכו, ובזה נודע שהיא בת זיווגו.

וטעם ההיתר להשקות את הצאן, הלא המים מצומצמים שמטעם זה הניחו אבן שרק כולם יגללוה, מזה מוכח שמשעה שגל את האבן לא הוצרכו להחזירה למקומה, ולכן נזכר בלשון הכתוב למעלה 'והשיבו' לשון עבר, שרק בעבר עשו כן אבל מעת בא יעקב לא ראה שמשיבים את האבן, כי עלו המים לקראתו ושוב לא חזרו, ובמדרש אמרו שנשפכו המים מחוץ לבאר.

יעקב ורחל

ורחל הסכימה לנישואין עם יעקב, כמו שנראה בפסוקים. ונחלקו רבותינו במדרש (ב"ר ע"ב) לגבי נשיקה זו, 'וישק יעקב לרחל - כל נשיקה לתפלות בר מן תלת, נשיקה של גדולה נשיקה של פרקים

נשיקה של פרישות. נשיקה של גדולה (ש"א י) ויקח שמואל את פך השמן ויצוק על ראשו וישקהו, נשיקה של פרקים (שמות ד) וילך ויפגשו בהר האלהים וישק לו, נשיקה של פרישות (רות א) ותשק ערפה לחמותה ורות דבקה בה. רבי תנחומא אמר, אף נשיקה של קריבות, שנאמר וישק יעקב לרחל, שהיתה קרובתו".

כיו"ב נחלקו גם לגבי סיבת הבכי, "וישא את קולו ויבך - למה בכה, אמר אליעזר, בשעה שהלך להביא את רבקה מה כתיב ביה, ויקח העבד עשרה גמלים וגו', ואני לא נזם אחד ולא צמיד אחד. ד"א למה בכה, שראה האנשים מלחשים אלו לאלו, מפני שנשקה, 'מה בא זה לחדש לנו דבר ערוה', שמשעה שלקה העולם בדור המבול עמדו אומות העולם וגדרו עצמן מן הערוה, הדא אמרת שאנשי מזרח גדורים מן הערוה".

לשיטת האומר שהיתה זו נשיקה של תפלות, וחלילה לחשוד ביעקב כזאת, בע"כ ביאורו שהסכימו להנשא זל"ז, ולכן נשקה, אלא שבכה שלא היה בידו לקדשה לא בנוס ולא בשום דבר (ואולי השקאת הצאן היא קידושי הנאה, בההיא הנאה שגל את האבן והשקה את הצאן, ויל"ע), ולכן בכה שכך מצבו בעת שנושא את אשתו. אולם לשיטת האומר שהיתה נשיקה של קריבות, וכמו שחזינן שלבן נשקו וכדו', אם כן בכה על שחושדים בו בדבר עבירה, ולא ידעו מקדושת יעקב שלא ראה קרי עד שנשא את לאה.

[אולי הכתוב מספר זאת, כי מטעם זה הסכימו אנשי המקום לרמאות לבן להחליפה בלאה, באמרם שלא יתנו יד לפרוץ גדרם של עריות, שיבוא איש נכרי וישק לבת המקום ואחר כך ישאנה לאשה. וגם משום שרצו שהברכה תמשיך לרגלו עוד, ולכן ראו אנשי המקום את כל הענין הלוה].

ענין זה שיעקב ורחל נתרצו להנשא זל"ז, מוכח הוא גם מהמשך הכתובים, וכמו שאמרו במדרש (ילקו"ש רמז קכה) "ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה, הוא והלא בן אחות אביה הוא, אלא אמר לה מנסבת לי, אמרה לו אין, מיהו אית לי אבא רמאה ולא יכלת ליה. אמר לה מאי רמאותיה, אמרה ליה אית לי אחתא קשישא מנאי ולא מינסבא לי מקמה, א"ל אחוה אנא ברמאות. ומי שרי להו לצדיקי לסגויי ברמאות. אין, דכתיב עם נבר תתבר ועם עקש תתפל. מסר לה סימנין...".

מבואר בדבריהם הענין שנתבאר למעלה, שכל טעם שליחת רחל עם הצאן ענינו לרמות את הבריות שגם לאה יפה כמותה, ולהשיא את לאה לאיש. כי בלא זה אין מקום להבין מה הרמאות, האם מי שרוצה להשיא את הגדולה קודם לקטנה רמאות היא, אלא מוכח שרמאותו היתה שמי שרוצה ברחל בעל כרחו יצטרך לישא את לאה.

ובזה ביארו (ב"ר ע"ג) גם מאמר יעקב 'וכי בן רבקה הוא', "ויגד יעקב לרחל כי אחי וגו' וכי בן רבקה. אם לרמאות - כי אחי אביה הוא, ואם לצדיק - וכי בן רבקה הוא".

והטעם שהוצרך יעקב לרעות בצאן, גם זה היה חלק מצורת הענין של זיווג ופרנסתו כאחת, כי רחל היתה רועה, ואילו ברצונו אותה יצטרך יעקב לקחת את מרעה הצאן תחת אשתו. נמצא שגם בזה היה לבן רמאי, שבשעה שיתרצה איש לשאת את רחל, בעל כרחו יצטרך לרעות את צאנו.

ב] מעשה הרועים סימן ליעקב בחרן (דרוש)

עתה נבוא לבאר הדברים בדרך דרש הקרוב אל הפשט. כמו שידענו שמעשי אבות סימן לבנים, כך יש גם מעשי אבות סימן לעצמם. הנה יעקב הובטח לו והנה אנכי עמך ושמרתיך והשיבותיך וגו', ומשמים הראו לו מיד בבואו אל המקום כיצד תהיה צורת הנהגתו שם. אלא שהראו לו במעשה בדיבור ובמחשבה.

במעשה

א: והנה באר בשדה. שתהיה פרנסתו מזומנת לו שם, שהבאר שהוא המים רומז לפרנסה, כמו שבקשת הגשמים ענינה כל פרנסת האדם. גם ענין הזיווג נרמז בבאר, שהרי יצחק ומשה נזדמן להם זיווגם על הבאר (עי' שמו"ר א, לב). שני ענינים אלה יהיו לו בשלמות במקום ההוא.

ב: והנה שלשה עדרי צאן רובצים עליה. ובשלשה פעמים הענין יוצא מכלל נחש לכלל סימן, והם שלשה פעמים שרעה יעקב את עדרי צאן לבן, ז' שנים ברחל וז' שנים בלאה וז' שנים לפרנסתו. וגם רומז לג' סוגי עדרים שרעה שם, בתחילה רעה רק את צאן לבן בלבד, אח"כ היה ללבן ב' עדרים, שנתן עדר ביד בניו ועדר ביד יעקב, וגם היה ליעקב עדר לבדו, נמצא שרעה ג' סוגי עדרים. ולמה שרומז על זיווגו, הנה רומז על ג' עדרים שזכה להם בשלמות בחרן, היינו בני לאה ובני השפחות, אבל רחל לא ילדה עדיין את בנימין עד באם לא"י, נמצא שג' עדרים מתוך ד' השלים בחרן.

ג: והאבן גדולה על פי הבאר. האבן הידועה ששם מראשותיו והקימה מצבה, היא גורמת לבל יוכלו להזיק או להשיג משפע הבאר, כי האבן שומרת על סביבות יראיו, לבל יצליחו ליטול מהשפע של הבאר המיועד לצדיק.

ד: ונאספו שם כל העדרים. הכל בחרן ממתין ליעקב, שנאספו לשם כל העדרים, וכמו שכתב הרוקח שס' ריבוא צאן היו בעדרו של יעקב, וכולם נשמות ישראל. או יאמר, שמשום שמטרת ביאת יעקב לחרן כדי לאסוף את כל העדרים, לכן עתה בבואו לשם גוללים את האבן מעל פי הבאר.

ה: והשיבו את האבן על פי הבאר. כי מעת שהלך יעקב מהם פסקה הברכה בבאר, וגם פסק סימן הברכה בחרן, וכמו שאמר לבן כמה פעמים שברכת יעקב גרמה.

בדיבור

אחר המראה שראה העדרים והבאר, נרמז לו גם על ידי הדיבור, וכמו שמצאנו (חגיגה טו. -): גיטין סח. ועוד) "פסוק לי פסוקך", (ועיי' ירושלמי שבת פ"ו ה"ט שלא דוקא בפסוקים ולא דוקא בישראלים עשו כן), כך

גם דברי הרועים עמו היו מסימנא מילתא. בפרט שמוכח מתוך המעשה שהיו אנשים ראויים ומעולים, ואפשר שיפול על ידם דיבור משמים.

והנה ג' פעמים דיבר עמהם יעקב, ונראה שהדברים מכוונים כנגד ג' התקופות של יעקב בבית לבן.

ו-ח: ויאמר להם אחי מאין אתם, ויאמרו מחרן אנחנו. הם ז' השנים הראשונות שעבד ברחל, נרמז לו משמים שמחרן יטול את תפקידו בהקמת בית ישראל. המה ז' השנים הראשונות שעבד עבור רחל. עוד שאל 'הידעתם את לבן בן נחור, ויאמרו ידענו', היינו כנגד הרמאות שעשה יחד עם כל אנשי מקומו להשיא את לאה ליעקב ולהכריחו להשאר עוד ז' שנים בחרן. וכנגד הז' שנים האחרונות שעשה בצאן לבן לפרנסתו, וה' הציל את ממונו מיד לבן, וגם הציל את יעקב וכל אשר לו מלבן אשר ביקש לעקור את הכל, כנגד זה שאל השלום לו ויאמרו שלום, ובזה נודע ליעקב שלמרות שהמקום הוא חרן מלשון חרון אף ו'עיינו ב"ר ע"ט, ולמרות שיהיה בביתו של לבן, מכל מקום ישוב בשלום אל בית אביו.

ויש מקום להוסיף, שגם נרמז לו בדקדוק יותר, כי יעקב ברח מחמת אחיו עשו, וז"ש לו מחרן אנחנו, היינו מסיבת חרון אף, שיעקב ברח מסיבת חרון אף, וידעו את לבן בן נחור למרות שאביו בשם בתואל היה, וגם אמרו ששלום יהיה לו, והם כנגד ג' ההבטחות שהבטיחו הקב"ה, והנה אנכי עמך שינצל מחרון אף של מקום, ושמרתיך גם בבית לבן הארמי, והשבתיך בשלום כנגד שלום.

ולפי המבואר למעלה שגם מרמז על ענין זיווגו והבתים שיקים שם. הנה הם רמזו לו על ד' האמהות, וסיום דבריהם והנה רחל באה עם הצאן. כי על ידי רחל נסתבב כל הענין, שהרי רצה לשאת את רחל, ועי"ז נשא גם את לאה, ועי"ז גם ניתן לו ב' שפחות, ורחל היא פתחה בענין להכניס שפחתה תחתיה, נמצא שרחל באה עם הצאן, היא עיקר הבית, שעל ידיה נעשה הכל. אבל ג' הבתים קודמים לה בלידת בנים. נמצא שנשואי לאה הם כנגד 'מחרן אנחנו' היינו משום שנטל את ברכות עשו ובזה חרה אפו, לכן הוצרך לקחת גם את המיועדת להיות אשתו. ועמה הכניס לבן גם את זלפה, וזהו הידעתם את לבן בן נחור, ואמרו חז"ל שנתן את השפחה הקטנה ללאה הגדולה - הכל למען רמות את יעקב שלא יתן לב בענין, ואחר מזכיר את בלהה שהיתה מטתו באהלה לאחר מיתת רחל, ומשמע מדברי הקדמונים שהיא האריכה ימים יותר מכל האמהות, וגם ירדה עמו למצרים, וזהו שלום, היינו ששם נשלם מיטתו. אולם 'והנה רחל באה עם הצאן', כי לעומת ג' הבתים שהשלים בחרן, ביתה של רחל עקרת הבית, היא באה עם הצאן, שכולם נקראים על שמה ושם בניה (נוהג כצאן יוסף, הבן יקיר לי אפרים, ושבנו בנים לגבולם, ועוד במדרשים), ובאה עם הצאן אשר לאביה שבשמים, כי רועה היא, כי עיקר מעלתה היא בענין הזה, ואנחנו עמו וצאן מרעיתו, וככל האנשים הגדולים שנבחנו בצאן ומכונים ז' רועים. ומאחר שברחל נשלם כל הענין אמרו והנה רחל באה עם הצאן, היינו עם השלמת הצאן, שהיא יולדת באחרונה. [וגם רומז קצת שתאסף אל בית עולמה בעת שיושלם ענין לידת השבטים הרמוזים בצאן, ו'באה' היינו כמו כי בא השמש, שתאסף בעת שיושלם ענין הצאן].

לאחר כל הרמזים הללו, עתה עשה יעקב ג' ענינים המורים על שלמות הענינים ההם, [כעין הוראת הנביא למלך לירות בחץ לסימן שכה יכה את ארם (מ"ב יג)], וזהו הנאמר בפסוק וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל בֵּת לְבֶן אָחִי אָמוּ וְאֵת צֶאֱן לְבֶן אָחִי אָמוּ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל אֶת הָאָבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיִּשְׂקֶה אֶת צֶאֱן לְבֶן אָחִי אָמוּ. היינו כשראה את זיווגו ופרנסתו, א[גלל את האבן והשקה את הצאן, להורות שבזה תהיה התעסקותו כל ימיו בחרון, ב] נשק לרחל, שבזה יורה שישא את רחל ואת ג' נשיו האחרים על ידה. אפשר שזה גם הביאור למ"ד שנשיקה זו נשיקה של תפלות היתה, לא של תפלות ממש אלא לעשות מעשה בפועל שלא יצליח לבן למנעו מלישא את נשותיו.

אלא שבנשואי רחל נשא את קולו ויבך, ואמרו חז"ל (ב"ר ע"ב) שרה שלא תכנס עמו לקבורה, ולכן בכה. היינו שלא יארכו ימיהם בצוותא.

גם אפשר, שהנה לשון זה וישא את קולו ויבך מצוי במקרא רק פעם נוספת, וזהו בנטילת הברכות, וישא עשו את קולו ויבך' (כו, לח), הנה הודיע לרחל, שענינם משותף בבי' הענינים שהיו בשעת נטילת הברכות, ענין הנשיקה של יעקב ויצחק, נשיקה של קירוב הדעת למסור את הברכות, אולם היה שם גם בכיו של עשו, הבכי שגרם לעם ישראל קטרוג גדול עד היום הזה, ושני ענינים אלה יהיו בצוותא בחייהם של יעקב ורחל. וידוע שמה שרחל לא נקברה עמו מורה על הגלות, ונקברה בדרך כדי להורות שלא יהיה השייכות שבין ישראל לאביהם בשלמות כל הימים, עד שרחל תחזיר בזכותה את הגלויות, ורחל מחזירה את הגלויות על ידי שנושאת את קולה בבכי, כמ"ש (ירמיה לא, יד-טז) כֹּה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תַמְרוּרִים רַחֵל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהָ מֵאֲנָה לְהַנְחִים עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנו: כֹּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמְעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶיךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרֵיךָ נְאֻם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם. קול בכי לעומת בכיו של עשו, וזכות זו משיבה הבנים לגבולם. שענין רחל הוא תיקון הגלות כמו בחרון שהוא גלות, אולם בבואו לא"י מתה ולא נקברה עמו.

[ואפשר שהנאמר ג' פעמים 'אחי אמו' רומז לג' נשיו שהיו בנות לבן, שאותם נשא משום שהם בנות אחי אמו, כי היתה רבקה צריכה ללדת י"ב שבטים, אלא באמרה למה 'זה' אנכי, היינו גיי' י"ב לא ילדתם. נמצא שיעקב הוליד את יוסף ובנימין מצד עצמו, הם בני רחל. אבל עוד יי' שבטים הוליד תחת אמו, נמצא שנשא ג' נשים הללו משום 'אחי אמו', מצד אמו, להשלים בנין האומה שלא עשתה אמו, והמה בבית אחי אמו. נמצא שג"פ אחי אמו רומז על ג' הנשים שנשאם מצד הקמת השבטים, ואילו את רחל נשא מצד עצמו וענינו, ולכן לגבי רחל נשק מצד עצמו בלא הענין של אחי אמו, ויל"ע].

ג] רומז לו' מצבים של עם ישראל (שער הרמז)

והנה במדרש (ב"ר ע"ח-ט) נזכרים ו' זמנים הרמוזים בענין הרועים והבאר, וידוע שיעקב מידתו בקו האמצעי, שרמוז באות ו'.

כנגד ו' הענינים רמזו חז"ל ו' מצבים וזמנים שונים הרמוזים במידות הללו.

- א. כנגד זמנם במדבר, הבאר היא בארה של מרים, ועליה ג' רועים - משה אהרן ומרים, (לכאורה משום שכשמתה מרים המשיכה הבאר בזכותם של משה ואהרן, וכשמת אהרן המשיכה בזכותו של משה, כידוע מחז"ל). זמן זה ידוע כזמן החסד, זכרתי לך חסד נעוריד, והושפע עליהם טובה וברכה לרוב, כחסד שעשה אברהם וכמאמרם שכל מה שעשה אברהם למלאכים נעשה לבניו במדבר.
- ב. מכוון כנגד הזמן של מתן תורה, הבאר הוא הר סיני ועליה ג' עדרים שהם כהנים לויים וישראלים, והאבן הגדולה היא השכינה, ונאספו עליה כל העדרים - כי אם היה חסר מישראל איש אחד לא היה אפשרות למתן תורה. נמצא שזמן זה הוא כנגד מידת הגבורה, מדתו של יצחק שכנגדו חג השבועות זמן מתן תורה כמו שכתב הטור.
- ג. כנגד בית המקדש, שהיא הבאר, וג"פ בשנה עולים אליה מכל מקום לרגל, ומשם שואבים רוח הקודש. כנגד מידת התפארת, מקדש ה' כוננו ידיך - ב' ידים. כנגד יעקב ששכב במקום והקים שם מצבה.
- ד. כנגד ג' סנהדראות שהיו בהר הבית, ומשם מוציאים את הדין על בוריו. כנגד משה, מידת הנצח, שקדושת התורה גם היא שואבת משם, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. וכע"ז אמרו שם לגבי ג' שורות בבית המדרש, וגי' קרואים בבית הכנסת, עיי"ש.
- ה. כנגד המלכויות שנטלו ממון הלשכות בבית המקדש בג' זמנים, כנגד ההוד, מידתו של אהרן, וממון בית המקדש הוא הודה, וחסרו כל אלה בג' זמנים.
- ו. כנגד הגלויות, עד שתבוא רחל ותגאל את ישראל בבכיתה. כנגד היסוד, מידת יוסף שהיה במצרים, וזכות אפרים משיח בן יוסף.

עוד יש לומר בדרך רמז, שהמשא ומתן בין הרועים ליעקב רומז לג' אבות, כי ידוע שאברהם ויצחק אין מיטתם שלמה - שהרי יצאו מהם רשעים ישמעאל ועשו, אולם יעקב מיטתו שלמה. כאן בבא יעקב להקים את בית ישראל, נרמז לו הענין שתהיה מיטתו שלמה.

כי טעם שאברהם נולד ממנו ישמעאל, כי 'מחרן אנחנו', וכמו שאמר יהושע (יהושע כד, ב-ג) וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הִנְהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מְעוֹלָם תָּרַח אָבִי אֲבָרָהָם וְאָבִי נְחוֹר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים: וְאָקַח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אֲבָרָהָם מְעַבְרֵי הִנְהָר וְאוֹלָף אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֲרָבָה אֶת זָרְעוֹ וְאָתְּנוּ לוֹ אֶת יִצְחָק. רק לאחר שנאמר לו לך מארצך וכו' היה ראוי לברכת הזרע בכלל ויצחק בפרט.

והטעם שנולד ליצחק עשו, משום 'הידעתם את לבן בן נחור', משום שרבקה היה לה אח רשע, ורוב בנים דומים לאחי האם (ורב יעבוד צעיר, לשון רוב בנים, היינו הרב שבבנים), וכמו שכתב החזקוני (כח,ה).

אבל יעקב זכה למידת השלום, שהיתה מטתו שלמה, ולזה אמרו 'שלום'. ואם תאמר אם אחות לבן היה לה בן רשע משום שדומה לאחיה, כיצד זה ישא יעקב את בנותיו, כל שכן שמעורב בהן זרע פסול. אלא שכבר כתב התיבת גמא (בראשית לה, יז) שלכן לא היו ללבן בנים כי אם בנות, יען שלא

יהיה מקום לבני יעקב להיות דומים לאחי האם. וראיה לזה 'והנה רחל בתו באה עם הצאן', שאין לו בנים לרעות צאנו והוכרח לשלוח את בתו, ולכן אמרו 'שלום - והנה רחל בתו באה וכו'', שסיבת השלום נובעת ממה שרחל באה עם הצאן ואין לו בנים.

בסגנון נוסף ניתן לומר, שהנה חז"ל מציינים שרחל רצה לבית אביה, ולא כמו שנוכר אצל רבקה שרצה אל בית אמה, וביארו שמתה אמה. נמצא שלא היה על בנותיו שום השפעה של רע, כי רחל היתה רועה ולא היתה בבית כלל, ואילו בשובה לבית לא היתה האם להשפיע עליהן כלום. לאה היתה בוכה ולבה לשמים. נמצא שבכך מוכרח שתהיה מיטתו שלמה.

עוד יש מקום לרמוז לפי"ז, מה שהערנו למעלה על הנאמר 'והאבן גדולה על פי הבאר' מדוע נאמר ה"א הידיעה על האבן. והנה מצאנו לגבי יעקב ענין אבן כמה פעמים, א] בעת ששכב במקום, ב] כשאמר ליוסף 'משם רועה אבן ישראל' (מט,כד), ג] שנכתבו שמות השבטים על האבנים. וחז"ל ביארו (ב"ר סח,יא) על האבנים שנטל, או ש"ב היו, או ש"ד היו, או שג' היו, וממה שנתאחו האבנים הוכח שתהיה מטתו שלמה, כי האבנים רומזים או ל"ב שבטים או לד' אמהות, או לג' אבות. את האבן הזאת ראה יעקב על פי הבאר, 'והאבן גדולה על פי הבאר, ויעקב משום שזהו כחו וענינו גלל את האבן מעל פי הבאר, שהוא הקים את האבן - אבן ישראל.

שבת שלום ומבורך